

ПОНЯТТЯ “САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ”, ЇЇ РОЛЬ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Останнім часом в освіті все більше уваги приділяється питанню організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Це ще зумовлено тим, що вищі навчальні заклади покликані готувати фахівців, професійно компетентних і здатних до адекватних дій у нестандартних виробничих та інших ситуаціях. Такі якості вимагають самоорганізації власної діяльності, самостійності у прийнятті рішень, навичок безперервної самоосвіти протягом усього життя. Ці та деякі інші тенденції неможливі без впровадження у навчально-виховний процес такої форми здобуття знань, як самостійна навчально-пізнавальна діяльність. Тому ми вважаємо за потрібне з'ясувати сутність цього поняття.

Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів (надалі СНПДС) посідає одне з головних місць серед існуючих методів і форм, прийомів і технологій навчання. Маючи багату історію, СНПДС з кожним роком набуває все нових, більш сучасних рис. Цей вид навчальної діяльності студентів стає в системі вищої освіти України чи не найголовнішим, тому що саме він допомагає підготувати й виховати фахівців нової генерації, здатних до самостійної, незалежної та активної професійної діяльності. Проте, є багато суперечностей щодо визначення СНПДС, розгляд цієї діяльності в контексті самостійної роботи студентів (СРС), тотожності цих понять, системи практичного втілення цих видів діяльності в практику навчально-виховного процесу у ВНЗ різних профілів і форм власності.

Ми поставили за мету визначити, чи мають однаковий зміст поняття “самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів” та “самостійна робота студентів”. Для цього ми звернулися до різних словників, енциклопедій та підручників, які трактують поняття “робота”, “діяльність”, “навчання”, “пізнання” й “самостійність”, вважаючи, що саме вони будуть впливати на подальший розвиток трактування запропонованих вище гіпотез.

В результаті проведеного огляду ми побачили, що майже всі визначення пояснюють “роботу” як працю чи діяльність, а “діяльність” як роботу в загальному розумінні чи також як працю. Цим, напевно, і пояснюється те, що більшість педагогів не розглядають самостійну навчально-пізнавальну роботу як дві окремі категорії, а поєднують ці два поняття як тотожні в одне, найбільш звичне для нас – самостійну роботу, маючи на увазі, що остання є окремим видом навчальної й пізнавальної діяльності, який носить риси самостійності.

Припустимо, СРС є одним з видів СНПДС, тоді, якщо студенти мають перед собою певне проектно-дослідницьке завдання або наукову проблему, вони будуть пізнавати нове в науці й практиці; аналізуючи здобуту інформацію, будуть навчатися світовому досвіду вирішення поставленої проблеми, тим самим виконуючи певну розумову чи фізичну роботу. Тому ми в нашому дослідженні вирішили не розрізняти поняття “самостійна навчально-пізнавальна діяльність” та “самостійна робота”. Звичайно, на перший погляд виникає заперечення: в одному випадку маємо діяльність – категорію об'ємну й загальну, а в іншому роботу – конкретну та вузьку. Проте, на наведених вище прикладах ми довели, що сучасний

підхід до ототожнення “самостійної навчально-пізнавальної діяльності” та “самостійної роботи” у даний період розвитку української педагогіки є цілком справедливий.

Практика вищої освіти доводить, що самостійна робота студентів є досить містким поняттям. У навчальних планах та програмах Міністерства освіти і науки України зазначається, що крім аудиторних видів навчальної діяльності, студент має виконувати самостійну роботу з опанування певних наукових категорій, вироблення та закріплення певних вмінь і навичок навчальної та професійної діяльності. Тобто СРС тут виступає як окрема форма навчання та пізнання, а також практичної діяльності. І обмежуватися лише одним прийомом, який ми наводили вище, не є доцільним. У СРС мають входити такі методи та прийоми, як самостійна робота з літературою, самостійна практика з вироблення вмінь та навичок і самоконтроль початкового рівня, тому що остаточний контроль повинен неодмінно здійснюватися викладачем. Отже, це доводить, що СНПДС проявляється у формі СРС у практиці вищої школи. Необхідно акцентувати увагу на таких аспектах СНПДС:

1. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента – це організована діяльність, що включає в себе такі компоненти:

- усвідомлення мети і поставленого навчального завдання;
- чітке і системне планування самостійної роботи;
- пошук необхідної навчальної та наукової інформації;
- засвоєння власної інформації та її логічна переробка;
- використання методів дослідницької, науково-дослідницької роботи для вирішення поставлених завдань;
- вироблення власної позиції з приводу поставленого завдання;
- уявлення, обґрунтування та захист отриманого рішення;
- проведення самоаналізу та самоконтролю.

2. Навчально-пізнавальна діяльність в дечому відрізняється від звичайної навчальної діяльності. Вона носить пошуковий характер, під час її здійснення вирішується декілька пізнавальних задач, її результат – рішення проблемних ситуацій.

3. У випадку оптимального варіанту навчально-пізнавальна діяльність студента є такою, що саморегулюється, самокерується, внутрішньо мотивується, носить вибіркового характеру.

Ми спробували сформулювати загальне визначення СНПДС. Для цього звернулися до тлумачень вчених, висвітлених у їхніх наукових роботах.

На думку В. Атаманюка та Р. Гуревича в процесі навчання повинен відбуватися саморозвиток майбутнього фахівця, “а педагог повинен ненав'язливо йому у цьому допомагати, водночас спонукаючи до подальшого розвитку, а також створювати йому найкращі умови для самостійного оволодіння знаннями” [1, с. 62].

У роботах таких вчених, як Г. Герасимов, В. Керінський, і А. Соловйов самостійна робота – це лише прийом навчання. П. Підкасистий дав визначення: „Самостійна робота виступає у процесі навчання як специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю учнів... Самостійна робота розглядається як вид пізнавальної діяльності, являє собою вже не

педагогічне явище, а гносеологічне і виступає як специфічна форма навчального та наукового пізнання... Самостійна робота в системі навчального процесу повинна розглядатися як засіб навчання і як форма навчально-наукового пізнання... Самостійна робота – це такий засіб навчання, який: ...формує у того, хто навчається... необхідний обсяг та рівень знань, навичок та вмінь для вирішення певного класу пізнавальних задач і відповідного просування від нижчих до вищих рівнів мисленнєвої діяльності; виробляє у тих, хто навчається, психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення вмінь орієнтуватися в потоці наукової і політичної інформації під час вирішення нових пізнавальних завдань..." [4, с. 149-150]. Ми вважаємо, що це визначення якнайкраще характеризує не лише самостійну роботу студентів, але й самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентів. Ю. Бабанський визначав самостійну роботу як сукупність методів навчання, яке здійснюється безпосереднього керівництва викладача [3, с. 194].

Аналізуючи наведені вище приклади, ми бачимо, що переважна більшість вчених не виділяють таке поняття, як “самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів”. Самостійна робота у всіх варіантах визначень – це вже навчальна діяльність, що має на меті пізнання нового.

Таким чином, узагальнюючи вище наведені факти, ми визначаємо, що *самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів-педагогів – це аудиторна чи позааудиторна самостійна робота, яка спрямована на здобуття нових знань, формування та закріплення професійних вмінь та навичок і здійснюється без безпосереднього керівництва викладача, але під його ретельним контролем.*

1. Атаманюк В.В., Гуревич Р.С. Самостійна робота у вищому навчальному закладі // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. - Вінниця. - 2002. - Вип.6.-Част.І.-С. 61-64.

2. Кузьмінський А.І. Організація самостійної роботи студентів - один з пріоритетних напрямків діяльності університету // Організація самостійної роботи студентів / За заг. ред. В.М. Король, В.П. Мусієнко, Н.Т. Токової. - Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2003. - С. 3-8.

3. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Под ред. Ю.К. Бабанского. - М.: Просвещение, 1983. - 608 с.

4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. - М.: Педагогика, 1980. - 240 с.